

Beter **samenwerken** in de les LO door het **stimuleren** van zelfregulatie

Kinderen die goed kunnen samenwerken, hebben vaak een actievere rol in hun eigen leerproces. Dat stelt hen in staat betere prestaties te leveren. Ze kunnen elkaar feedback geven of anderen aanmoedigen, waarmee ze zichzelf en anderen verder helpen. Hiermee kan samenwerkend leren bijdragen aan de ontwikkeling van excellentie binnen het onderwijs. De les LO lijkt bij uitstek geschikt om samenwerkend leren en daarmee de beweegprestaties te bevorderen, maar hoe doe je dit? Dit artikel beschrijft een interventiestudie in het voortgezet onderwijs, waar de docenten het samenwerken bevorderden door de zelfregulatie van kinderen te stimuleren.

Door: Edgar Koster e.a.

Samenwerkend leren daagt leerlingen uit om actief en constructief te leren (Förner, Jansen & Kenter, 2004). Ook stimuleert het de interactie tussen leerlingen en kunnen kinderen van elkaar leren door te zien hoe anderen bepaalde taken aanpakken. Samenwerkend leren draagt bij aan een positief pedagogisch klimaat, waarbinnen leerlingen zich optimaal kunnen ontwikkelen. Daarom staat het ook steeds vaker centraal in het onderwijs (Ebbens & Etekoven, 2009).

Gezamenlijk leerdoelen behalen

Je kunt vijf randvoorwaarden onderscheiden die samen bepalen of het samenwerkend leren tussen individuen goed verloopt: de leerlingen zijn afhankelijk van elkaar, er is sprake van directe interactie, iedere leerling is verantwoordelijk voor het

eindresultaat, leerlingen beschikken over samenwerkingsvaardigheden en het groepsproces wordt geëvalueerd (Johnson & Johnson, 1999).

Om aan deze randvoorwaarden te kunnen voldoen, lijkt een bepaalde mate van zelfregulerend vermogen van de leerling van belang. Immers, wanneer je inzet op samenwerkend leren, wil je dat de leerlingen gezamenlijk, zonder expliciete hulp van de docent, hun leerdoelen behalen. Daarbij moeten ze zelf afspraken maken, verantwoording aan elkaar afleggen en moeten ze samen het proces monitoren en evalueren. Zelfregulatie is dat proces, waarin leerlingen doelgericht zelf reflecteren, plannen, monitoren en evalueren tijdens het leren. Daarbij is van belang dat zij gemotiveerd zijn en voldoende zelfvertrouwen hebben om dit daadwerkelijk te doen. Eerder onderzoek heeft laten zien dat stimuleren van zelfregulatie in het beweegonderwijs leidt tot het sneller aanleren van motorische vaardigheden (Kolovelonis, Goudas, Hassandra, Dermitzaki, 2012).

Voor de ontwikkeling van samenwerkend leren in het beweegonderwijs is een scala aan samenwerkingsopdrachten beschikbaar. Maar zou je samenwerkend leren ook kunnen

Contact:

Contact: wietske.idema@han.nl

Scoremogelijkheden voor het onderdeel: de leerling durft een discussie aan te gaan met andere leerlingen om de doelen te kunnen behalen

1. De leerling gaat elke vorm van discussie uit de weg
2. De leerling doet non verbaal mee in de discussie (bijv. knikken/hoofdschudden/nadenkend)
3. De leerling doet verbaal mee in de discussie (bijv. ja/nee/dat klopt/oké)
4. De leerling doet actief verbaal mee in de discussie (komt met argumenten)
5. De leerling begint zelf een discussie met anderen leerlingen

bevorderen door de zelfregulatie van de leerlingen in de lessen te stimuleren? Twee vierdejaars ALO-studenten van HAN Sport & Beweging, Edgar Koster en Bart Stroomberg, stelden zich deze vraag en onderzochten dit in op hun stagescholen het Utrechts Stedelijk Gymnasium en het Hoenderloo College, onder begeleiding van het expertiseteam Talent van HAN Sport & Beweging.

Onderzoek in de praktijk

Het onderzoek vond plaats op een school voor regulier voortgezet onderwijs (VO) en een school

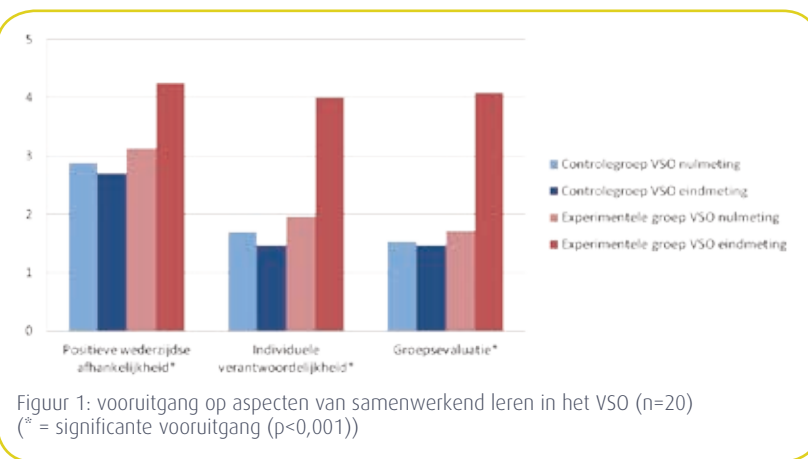
FOTO: ANITA BREMERSVA

voor voortgezet speciaal onderwijs (cluster 4) (VSO). Op beide scholen participeerden twee klassen, één experimentele groep en één controlegroep, met derdejaars en vierdejaars leerlingen. De klassen in het VSO bestonden uit tien leerlingen per klas en de klassen in het VO bestonden uit 25 leerlingen, waardoor er in totaal 70 leerlingen meededen met het onderzoek. Voorafgaand aan het onderzoek vond een nulmeting plaats: de onderzoekers brachten samenwerkend leren in kaart door tijdens een spelvorm de volgende drie randvoorwaarden van het samenwerkend leren te observeren bij iedere leerling:

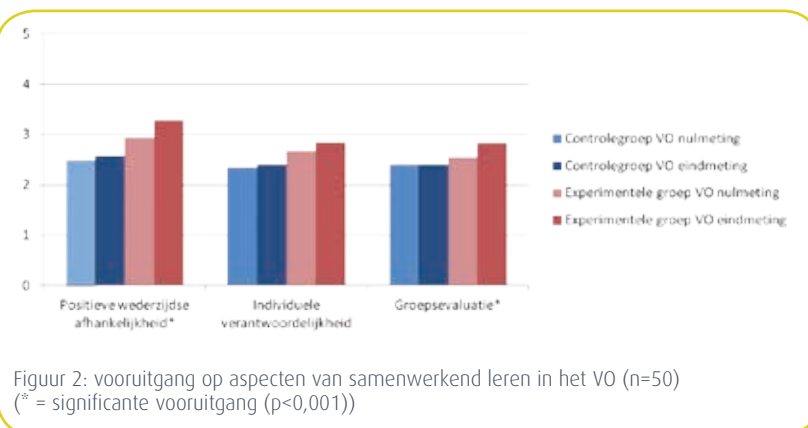
- Positieve wederzijdse afhankelijkheid: samenwerken met anderen om een doel te halen.
Voorbeeld: de leerling durft een discussie aan te gaan met andere leerlingen om de doelen te kunnen behalen
- Individuele verantwoordelijkheid: leerlingen nemen verantwoordelijkheid voor een taak en weten dat ze werk niet op anderen kunnen afschuiven
Voorbeeld: de leerling legt verantwoording voor de eigen keuzes af aan de groep
- Groepsevaluatie: terugkijken op het proces en het resultaat en het formuleren van nieuwe leerdoelen
Voorbeeld: de leerling bekijkt hoe het ging en wat dat opleverde.

Het observatieformulier was gebaseerd op eerder onderzoek naar samenwerkend leren (Veenman, Koenders & van den Burg, 2001; Johnson, Johnson & Smit, 2007). Alle leerlingen werden voor de verschillende onderdelen van samenwerkend gescoord op een schaal van 1 tot 5. Kader 1 toont een voorbeeld. Om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te vergroten, observeerden twee onderzoekers de leerlingen.

Vervolgens werd bij de experimentele klassen gedurende zes weken een interventie uitgevoerd waarbij de docenten bewust zelfregulatieve vaardigheden probeerden te stimuleren. Dit deden ze door de leerlingen in de experimentele groepen wekelijks uit twee doelen te laten kiezen, gericht op samenwerkend leren (zie kader 2). Het gekozen doel vormde in de les het uitgangspunt voor elke leerling. De docenten probeerden de leerlingen meer

Figuur 1: vooruitgang op aspecten van samenwerkend leren in het VSO (n=20) (* = significante vooruitgang (p<0,001))

Figuur 2: vooruitgang op aspecten van samenwerkend leren in het VO (n=50) (* = significante vooruitgang (p<0,001))

bewust te maken van hun ontwikkeling door de leerlingen vragen te stellen over de geleverde prestaties op het gekozen doel. De controleklassen volgden dezelfde lessen. Zij hoefden echter geen doel te kiezen of gericht met een doel aan de slag te gaan en ze kregen ook geen gerichte vragen van de docent. Na afloop van de interventieperiode werd samenwerkend leren opnieuw in kaart gebracht bij alle leerlingen.

Beter in samenwerkend leren

De resultaten van het onderzoek laten zien dat het samenwerkend leren bij beide experimentele klassen in de zes weken significant is verbeterd. De klas op het VSO is op alle drie aspecten van samenwerkend leren vooruitgegaan (figuur 1). De klas op het VO verbeterde zich significant op de aspecten 'positieve wederzijdse afhankelijkheid' en 'groepsevaluatie' (figuur 2). De leerlingen in beide experimentele groepen verbeterden zich dus op de vaardigheden om samen met anderen een doel te behalen en het terugkijken op het proces en het resultaat om tot nieuwe leerdoelen te komen. De leerlingen op het voortgezet speciaal onderwijs verbeterden zich ook op het nemen van verantwoordelijkheid bij de uitvoering van een taak. De controlegroepen lieten op geen van de onderdelen van samenwerkend leren een significante verandering zien.

De resultaten van dit onderzoek duiden er op dat je samenwerkend leren in de gymles kunt bevorderen door de zelfregulatieve vaardigheden van de leerlingen aan te spreken. Allereerst kan dit het gevolg zijn van het doel dat de docent de leerlingen aan het begin van de les heeft laten kiezen, dat specifiek gericht was op samenwerken. Hierdoor richt je de aandacht van de leerling op wat hij of zij moet doen. Dit wordt versterkt door het voortdurend stellen van vragen gericht op het doel, waardoor de aandacht van de leerling gericht blijft. Het is opvallend dat de leerlingen in het VSO een relatief grote vooruitgang boekten in het samenwerkend leren. Daarmee biedt deze interventie een mooi aanknopingspunt om de beweegprestaties van leerlingen in zowel het regulier als speciaal voortgezet onderwijs te verbeteren en excellente prestaties te bevorderen. ◀

Over de auteurs

Edgar Koster en Bart Stroomberg zijn vierdejaars HAN ALO-studenten en hebben de interventie opgezet en uitgevoerd op hun stageadres. Marjolein Torenbeek (sportpsychologe) en Wietske Idema (sociologe) werken als docent-onderzoeker bij het Instituut voor Sport en Bewegen aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Zij

ontwikkelen interventies ter bevordering van zelfregulatie en sport- en beweegprestaties binnen het lectoraat 'Herkennen en ontwikkelen van sporttalent', waarvan dr. Marije Elferink-Gemser de lector is. Zie ook: www.goudenkansen.eu.

Literatuur

- Ebbens, S., & Etteken, S. (2009). *Samenwerkend leren, praktijkboek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Förner, M., Jansen, L., & Kenter, B. (2004). *Coöperatief leren voor alle leerlingen! Praktische toepassingen voor leerlingen met speciale leerbehoeften*. Amersfoort: CPS onderwijsontwikkeling en advies.
- Johnson, D.W., & Johnson, R.T. (1999). Making Cooperative Learning Work. *Theory into Practice*, 28, 67-73.
- Johnson, D.W., & Johnson, R.T., & Smith, K. (2007). The state of cooperative learning in post-secondary and professional settings. *Educational Psychology Review*, 19, 15-29.
- Jonker, L. (2011). *Self-regulation in sport and education. Important for sport expertise and academic achievement for elite youth athletes*. Enschede: Ipskamp Drukkers B.V.
- Veenman, S., Koenders, L., & van der Burg, M. (2001). Coöperatief leren in het voortgezet onderwijs: evaluatie van een scholingsprogramma. *Pedagogiek*, 3, 228-241.

Voorbeelddoelen samenwerkend leren

Wederzijdse afhankelijkheid

- Tijdens de activiteit moedig ik anderen verbaal en non-verbaal aan binnen (in het veld/vak) en buiten de activiteit.
- Tijdens de activiteit ga ik een discussie aan met andere leerlingen om het lesdoel te kunnen behalen.

Individuele verantwoordelijkheid

- Tijdens de activiteit kan ik altijd uitleggen aan de groep waarom ik bepaalde keuzes maak.
- Ik geef mijzelf een taak voor de activiteit die ik wil uitvoeren (speler/scheidsrechter/ spelbegeleider/aanvoerder).

Groepsevaluatie

- Tijdens de activiteit kan ik een andere leerling een tip voor de betreffende activiteit geven, zodat het nog leuker, uitdagender en leerzamer wordt. Tijdens en aan het einde van de activiteit kan ik aangeven wat goed ging in de samenwerking met de groepsleden tijdens het uitvoeren van de activiteit.